

VOYAGA YETMAGANLARNING JINOIY JAVOBGARLIGI VA UNING HUQUQIY NORMATIV ASOSLARI

Gulomov Abdulaxadxon Baxtiyor o'g'li

Namangan davlat universiteti

Yuridik fakulteti 2-bosqich talabasi

Email: abdulahadgulomov5050@icloud.com

<https://orcid.org/0009-0004-6668-692X>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21927663>

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada voyaga yetmaganlarning jinoiy javobgarligi, ularning huquqiy maqomi, jinoiy javobgarlikka tortish yoshi va uning psixo-fiziologik asoslari, shuningdek, voyaga yetmaganlarga nisbatan jazo tayinlash va javobgarlikdan ozod qilishning o'ziga xos xususiyatlari atroficha va atroficha tahlil qilingan. Tadqiqotda Milliy va xalqaro huquqiy hujjatlar, jumladan O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi, BMTning Voyaga yetmaganlarga nisbatan odil sudlovni amalga oshirishga doir minimal standart qoidalari ("Pekin qoidalari") hamda Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya normalari qiyosiy-huquqiy tomondan o'rganilgan. Maqolada voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining oldini olish, ularni qayta tarbiyalash va jamiyatga rehabilitatsiya qilish tizimini takomillashtirishga qaratilgan amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: voyaga yetmaganlar, jinoiy javobgarlik, jinoiy javobgarlik yoshi, jazo turlari, rehabilitatsiya, Pekin qoidalari, profilaktika, gumanizm, javobgarlikdan ozod qilish.

CRIMINAL RESPONSIBILITY OF MINORS AND ITS LEGAL AND NORMATIVE BASIS

Gulomov Abdulakhadxon

2nd year student of the Faculty of Law of NamSU

Abstract: This scientific article provides a comprehensive analysis of the criminal liability of juveniles, their legal status, the age of criminal responsibility and its psycho-physiological grounds, as well as the specific characteristics of sentencing and exemption from criminal liability for minors. The study conducts a comparative legal analysis of national and international legal instruments, including the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, the UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"), and the norms of the Convention on the Rights of the Child. Practical proposals and recommendations aimed at preventing juvenile delinquency, re-educating minors, and improving the system of their social rehabilitation have been developed in the article.

Keywords: juveniles, criminal liability, age of criminal responsibility, types of punishments, rehabilitation, Beijing Rules, prevention, humanism, exemption from liability.

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ И ЕЁ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ

Гуломов Абдулахадхон

Студентка 2 курса юридического факультета НамГУ

Аннотация: В данной научной статье подробно проанализированы уголовная ответственность несовершеннолетних, их правовой статус, возраст привлечения к уголовной ответственности и его психофизиологические основы, а также специфические особенности назначения наказания и освобождения от ответственности

в отношении несовершеннолетних. В исследовании проведен сравнительно-правовой анализ национальных и международных правовых актов, в частности Уголовного кодекса Республики Узбекистан, Минимальных стандартных правил ООН, касающихся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних («Пекинские правила»), а также норм Конвенции о правах ребенка. В статье разработаны практические предложения и рекомендации, направленные на предупреждение преступности среди несовершеннолетних, их перевоспитание и совершенствование системы социальной реабилитации.

Ключевые слова: несовершеннолетние, уголовная ответственность, возраст уголовной ответственности, виды наказаний, реабилитация, Пекинские правила, профилактика, гуманизм, освобождение от ответственности.

Tadqiqotning dolzarbligi: Jamiyatda huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etish sharoitida inson huquq va erkinliklarini, ayniqsa, jamiyatning eng zaif va alohida muhofazaga muhtoj qatlami bo'lmish voyaga yetmaganlar huquqlarini ishonchli ximoya qilish muhim ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Voyaga yetmaganlar o'rtasida jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olish, sodir etilgan qilmish uchun jinoiy javobgarlik va jazo choralarini to'g'ri qo'llash, eng avvalo, ularni jazolash emas, balki qayta tarbiyalash hamda jamiyatning to'laqonli va foydali a'zosiga aylantirishga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Voyaga yetmay turib jinoyat sodir etgan shaxslarning psixologik, fiziologik va ijtimoiy-ma'naviy xususiyatlari ularga nisbatan alohida huquqiy rejim va maxsus jinoiy-huquqiy normalarni qo'llashni talab etadi. Shu sababli, milliy qonunchiligimizda va xalqaro huquqiy amaliyotda voyaga yetmaganlarning jinoiy javobgarligi masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqotning maqsadi va vazifalari: Ushbu maqolaning asosiy maqsadi voyaga yetmaganlar jinoiy javobgarligining nazariy va amaliy jihatlarini, uning qonunchilikdagi aksini hamda sud-huquq amaliyotidagi muammolarini kompleks ravishda o'rganish va takomillashtirish bo'yicha takliflar berishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1. Voyaga yetmaganlarning jinoiy javobgarlik sub'yekti sifatidagi xususiyatlarini va javobgarlik yoshini tahlil qilish;
2. Voyaga yetmaganlarga nisbatan qo'llaniladigan jazo turlari va ularni tayinlashning o'ziga xos qoidalarini tadqiq etish;
3. Voyaga yetmaganlarni jinoiy javobgarlik va jazodan ozod qilishning huquqiy asoslarini va majburlov choralarini o'rganish;
4. Xalqaro huquqiy standartlar va xorijiy tajribani milliy qonunchilik bilan qiyosiy tahlil qilish.

Tadqiqot ob'yekti va predmeti: Voyaga yetmaganlarning jinoiy javobgarligi va ularga nisbatan jazo choralarini qo'llash jarayonidagi ijtimoiy munosabatlar tadqiqot ob'yektini tashkil etadi. Tadqiqot predmeti esa ushbu munosabatlarni tartibga soluvchi milliy va xalqaro normativ-huquqiy hujjatlar, sud amaliyoti hamda ilmiy-nazariy qarashlardir.

1. VOYAGA YETMAGANLARNING JINOIY JAVOBGARLIK SUB'YEKTI SIFATIDAGI HUQUQIY MAQOMI VA YOSH MEZONLARI

1.1. Jinoiy javobgarlikka tortish yoshining huquqiy va psixologik asoslari: Jinoyat huquqi nazariyasida jinoiy javobgarlik sub'yekti tushunchasi markaziy o'rin tutadi. Shaxsning sodir

etgan qilmishi uchun jinoiy javobgarlikka tortilishi uchun u muayyan yoshga yetgan va es-hushi joyida (aqlan raso) bo'lishi shart. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining (JK) 17-moddasiga binoan, umumiy qoida bo'yicha jinoyat sodir etgunga qadar 16 yoshga to'lgan shaxslar jinoiy javobgarlikka tortiladilar. Javobgarlikka tortish yoshining chegarasi tasodifan tanlanmagan. Psixologiya va neyrobiologiya sohasidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 16 yoshga yetgan shaxs o'z qilmishining ijtimoiy xavfliligini, uning jamiyat va boshqa shaxslar uchun oqibatlarini yetarli darajada anglash hamda o'z xulq-atvorini boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Biroq, qilmishning ijtimoiy xavflilik darajasi va xususiyatidan kelib chiqqan holda, qonun chiqaruvchi ayrim og'ir va o'ta og'ir jinoyatlar uchun javobgarlik yoshini 14 yosh qilib belgilagan. JKning 17-moddasi 2-qismida nazarda tutilgan ushbu jinoyatlar sirasiga quyidagilar kiradi.

- Odamiylik va shaxsga qarshi og'ir jinoyatlar (masalan, qasddan odam o'ldirish, qasddan badanga og'ir shikast yetkazish, nomusga tegish);
- O'zgalar mol-mulkini talon-toroj qilish bilan bog'liq jinoyatlar (bosqinchilik, tamagirlik, o'g'rilik va sh.k.);
- Jamoat xavfsizligi va jamoat tartibiga tajovuz qiluvchi jinoyatlar (terrochilik, banditizm, bezorilikning og'irlashtiruvchi holatlari).

14 yoshli o'smir qasddan odam o'ldirish yoki o'zgalar mol-mulkini kuch ishlatib tortib olish kabi harakatlarning qonunga zid va salbiy ekanligini chuqur ilmiy bilimsiz ham anglab yetadi. Shu sababli, ushbu yosh mezonini ijtimoiy zarurat va adolat tamoyiliga to'liq mos keladi.

1.2. Aqlan rasolik va yoshga bog'liq ruhiy rivojlanishdan orqada qolish muammosi

Voyaga yetmagan shaxsni javobgarlikka tortishda uning xronologik (pasportdagi) yoshidan tashqari, uning haqiqiy ruhiy (psixologik) rivojlanish darajasi ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Jinoyat huquqi amaliyotida "yosh fiziologik va ruhiy infantilizm" tushunchasi mavjud. Agar 16 yoshga to'lgan o'smir ruhiy kasallikka chalinmagan bo'lsa-da, ammo pedagogik va ijtimoiy qarovsizlik yoki rivojlanishdan orqada qolganligi sababli o'z harakatlarining mohiyatini to'liq anglay olmassa, uni javobgarlikka tortish masalasi tibbiy va psixiatrik ekspertiza xulosalari asosida ko'rib chiqilishi shart. BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi ham bolaning ruhiy tayyorgarligi va yetukligini inobatga olishni talab etadi.

2. VOYAGA YETMAGANLARGA NISBATAN JAZO TURLARI VA ULARNI TAYINLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

2.1. Voyaga yetmaganlarga qo'llaniladigan jazolar tizimi: Jinoyat kodeksining VI bo'limi voyaga yetmaganlarning jinoiy javobgarligiga bag'ishlangan bo'lib, uning 85-moddasida voyaga yetmay jinoyat sodir etgan shaxslarga nisbatan qo'llanilishi mumkin bo'lgan asosiy jazo turlari cheklangan (tugallangan) ro'yxatda keltirilgan.

Jazo turi	Qo'llanilish shartlari va cheklovlar
Jarima	Faqat mustaqil ish haqiga, daromadiga yoki mol-mulkiga ega bo'lgan voyaga yetmaganlarga tayinlanadi.

Jazo turi	Qo'llanilish shartlari va cheklovlar
Majburiy jamoat ishlari	Mehnatga layoqatli o'smirlarga, ularning o'qish yoki ishdan bo'sh vaqtida, kuniga 2 soatdan (haftasiga 12 soatdan) oshmagan holda belgilanadi.
Axloq tuzatish ishlari	Faqat ishlaydigan voyaga yetmaganlarga nisbatan 1 oydan 1 yilgacha muddatga tayinlanadi.
Ozodlikni cheklash	Asosiy jazo sifatida 6 oydan 2 yilgacha muddatga tayinlanadi.
Muayyan huquqdan mahrum qilish	Asosiy jazo sifatida 1 yildan 3 yilgacha muddatga qo'llanilishi mumkin.
Ozodlikdan mahrum qilish	Eng og'ir jazo turi bo'lib, qator jiddiy cheklovlar bilan qo'llaniladi.

Muhim prinsip: Voyaga yetmagan shaxslarga nisbatan qo'shimcha jazolar (masalan, mulkni musodara qilish) va umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi tayinlanishi qonunan qat'iyan man etiladi.

2.2. Ozodlikdan mahrum qilish jazosini qo'llashdagi cheklovlar: Ozodlikdan mahrum qilish — voyaga yetmagan shaxsni jamiyatdan ajratgan holda tarbiya koloniyalariga joylashtirishni nazarda tutadi. Milliy qonunchiligimiz gumanizm tamoyiliga tayanib, ushbu jazoni faqat oxirgi chora sifatida (*ultima ratio*) qo'llashni belgilaydi.

Jinoyat kodeksining 86-moddasiga ko'ra:

1. Uncha og'ir bo'lmagan jinoyat sodir etgan voyaga yetmagan shaxsga ozodlikdan mahrum qilish jazosi tayinlanmaydi;
2. Ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan yoki og'ir bo'lmagan jinoyatni birinchi marta sodir etgan shaxslarga ozodlikdan mahrum qilish o'rniga alternativalar (masalan, ozodlikni cheklash yoki ahloq tuzatish) berilishi afzal ko'riladi;
3. Voyaga yetmaganlarga ozodlikdan mahrum qilishning eng yuqori muddati 10 yildan oshishi mumkin emas. Faqatgina o'ta og'ir jinoyatlar va odam o'ldirish bilan bog'liq oqibatlarida bu muddat istisno tariqasida 12–15 yilgacha yetishi mumkin, lekin hech qachon katta yoshdagilar kabi 20–25 yilni tashkil etmaydi.

2.3. Jazo tayinlashda e'tiborga olinadigan holatlar: Sud voyaga yetmagan shaxsga jazo tayinlashda JKning 84-moddasi va O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumi qarorlariga asosan quyidagi holatlarni atroflicha o'rganishi shart:

- Voyaga yetmagan shaxsning rivojlanish darajasi, psixologik xususiyatlari va ruhiy holati;
- Turmush va tarbiyalanish sharoitlari (oilaviy muhit, ota-ona nazoratining mavjudligi);
- Kattalar tomonidan salbiy ta'sir ko'rsatilganligi yoki jinoyatga jalb etilganligi holati;
- Jinoyat sodir etilgandan keyingi xulq-atvori va yetkazilgan zararni qoplashga bo'lgan intilishi.

3. VOYAGA YETMAGANLARNI JINOIY JAVOBGARLIKDAN VA JAZODAN OZOD QILISH HAMPDA MAJBURIT TARBIYAVIY CHORALAR

3.1. Majburiy tarbiyaviy choralar qo'llash tartibi: Voyaga yetmaganlar tomonidan uncha og'ir bo'lmagan yoki ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatlar sodir etilganda, agar ularni jazolamasdan ham tarbiyalash mumkin degan xulosaga kelinsa, ular jinoiy javobgarlikdan ozod qilinishi mumkin. Jinoyat kodeksining 87-moddasiga muvofiq, bunday hollarda sud quyidagi majburiy tarbiyaviy choralarni qo'llaydi:

1. Jabrlanuvchidan uzr so'rash majburiyatini yuklash yoki yetkazilgan zararni o'z mehnati va mablag'lari bilan bartaraf etish;
2. 13 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan o'smirlarni maxsus o'quv-tarbiya muassasasiga joylashtirish;
3. Voyaga yetmaganning bo'sh vaqtini cheklash va uning xulq-atvoriga nisbatan alohida talablar belgilash (masalan, soat 22:00 dan keyin uydan chiqishni taqiqlash, ko'ngilochar joylarga borishni cheklash)
4. Ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar nazoratiga topshirish.

3.2. Shartli hukm qilish va jazoni o'tashdan muddatidan ilgari ozod qilish: Voyaga yetmaganlarga nisbatan shartli hukm qilish (JK 90-modda) keng qo'llaniladi. Agar sud ozodlikdan mahrum qilish yoki axloq tuzatish ishlariga hukm qilingan o'smirning qayta tarbiyalanishi uchun tayinlangan jazoni o'tashi shart emas degan xulosaga kelsa, sinov muddati belgilab shartli hukm chiqaradi.

Shuningdek, jazoni o'tayotgan voyaga yetmaganlar uchun javobgarlikdan va jazodan muddatidan ilgari ozod qilish qoidalari engilroq qilib belgilangan. Kattalardan farqli ravishda, voyaga yetmaganlar tayinlangan jazo muddatining kamida 1/3 qismini o'tagandan keyin jazodan muddatidan ilgari shartli ozod qilinishlari yoki jazo yengilrog'i bilan alashtirilishi mumkin.

4. HALQARO STANDARTLAR VA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI

4.1. Voyaga yetmaganlar odil sudloviga doir xalqaro hujjatlar

Voyaga yetmaganlar jinoiy javobgarligini tartibga soluvchi xalqaro huquqiy baza bir qator konvensiyalar va tavsiyanomalar bilan shakllantirilgan:

- BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi (1989-yil): 37 va 40-moddalarda har bir bola qonunga zid harakat sodir etganlikda ayblanganda shaxsiy qadr-qimmatini hurmat qilinishi, qamoqqa olish va ushlab turish faqat oxirgi chora sifatida qo'llanilishi belgilangan.
- BMTning Voyaga yetmaganlarga nisbatan odil sudlovni amalga oshirishga doir minimal standart qoidalari ("Pekin qoidalari", 1985-yil): Ushbu hujjatda juvenile yustitsiya (voyaga yetmaganlar odil sudlovi) prinsiplari shakllantirilgan.
- BMTning Voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olishga doir yo'riqnomasi ("Riyod yo'riqnomasi", 1990-yil).

Ushbu xalqaro hujjatlarning barchasida yagona g'oya ilgari suriladi: Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligiga qarshi kurashda jazolash emas, balki tiklovchi odil sudlov (*Restorative Justice*) va profilaktika asosiy rol o'ynashi kerak.

4.2. Xorijiy mamlakatlar tajribasi bilan qiyosiy tahlil

Xorijiy davlatlarda voyaga yetmaganlarning jinoiy javobgarlik yoshi va odil sudlov tizimi har xil shakllangan:

- Germaniya: Germaniyaning Voyaga yetmaganlar sudlari to'g'risidagi qonuniga (*Jugendgerichtsgesetz - JGG*) ko'ra, jinoiy javobgarlik yoshi 14 yoshdan boshlanadi. 18 yoshdan

21 yoshgacha bo'lgan shaxslar (o'smirlar/yoshlar) sodir etgan jinoyatlar bo'yicha ularning ruhiy yetukligiga qarab voyaga yetmaganlar huquqi qo'llanilishi mumkin.

- Buyuk Britaniya: Angliya va Uelsda jinoiy javobgarlikka tortish yoshi juda past — 10 yosh qilib belgilangan. Biroq, 10-14 yoshdagi bolalarga nisbatan "doli incapax" (jinoyat sodir etishga qodir emaslik) presumpsiyasi amal qiladi, ya'ni ayblov tomoni bolaning yomon va yaxshini ajrata olganini isbotlab berishi kerak.
- Fransiya: Fransiya maxsus Voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha sudyalari va alohida Yuvenal sudlar faoliyat yuritadi. 13 yoshgacha bo'lgan bolalarga nisbatan jinoiy jazo qo'llanilmaydi, faqat tarbiyaviy choralar qo'llaniladi.

5. AMALIY MUAMMOLAR VA MILLIY QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

5.1. Sud-huquq amaliyotidagi muammolar: O'zbekiston Respublikasi sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlari amaliyotida voyaga yetmaganlar ishlarini ko'rib chiqishda quyidagi kamchilik va muammolar ko'zga tashlanadi:

1. Maxsus juvenile sudlarning (voyaga yetmaganlar sudlarining) to'liq shakllanmaganligi: Voyaga yetmaganlar ishlari umumiy yurisdiksiya sudlari tomonidan ko'rib chiqiladi, bu esa psixologik va maxsus tayyorgarlikka ega bo'lgan sudyalari ixtisoslashuvini yetarlicha ta'minlamaydi.
2. Psixologik ekspertizalarning yetarsizligi: Voyaga yetmagan shaxsning ruhiy yetuklik darajasini va uning kattalar ta'siriga tushib qolganligini aniqlashda kompleks sud-psixologik va psixiatrik ekspertizalardan samarali foydalanish ko'rsatkichlari pastligicha qolmoqda.
3. Ijtimoiy va tarbiyaviy so'roq varaqalarining (dosye) yetarsizligi: Ishni sudda ko'rishda o'smirning oilaviy va maishiy sharoitlarini o'rganuvchi ijtimoiy xizmatlar instituti hali to'liq integratsiya qilinmagan.

5.2. Qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar: Tadqiqot natijalariga ko'ra, voyaga yetmaganlar jinoiy javobgarligi institutini yanada takomillashtirish bo'yicha quyidagi amaliy tavsiyalar ilgari suriladi:

1. Juvenil yustitsiya to'g'risidagi qonunni qabul qilish: Voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha alohida protsessual tartib va ixtisoslashtirilgan sudlar faoliyatini tartibga soluvchi yaxlit normativ-huquqiy hujjat qabul qilish lozim.
2. Pekin qoidalariga muvofiq, 18-21 yoshdagi shaxslarga nisbatan e'tiborni kuchaytirish: Jinoyat kodeksiga 18 yoshdan 21 yoshgacha bo'lgan shaxslar tomonidan jinoyat sodir etilganda, ularning ruhiy rivojlanish xususiyatlarini inobatga olgan holda, istisno tariqasida voyaga yetmaganlar uchun nazarda tutilgan yengilliklarni qo'llash imkonini beruvchi normani kiritish.
3. Muqobil jazo turlarini kengaytirish va tiklovchi odil sudlovni joriy etish: Voyaga yetmaganlarga nisbatan ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni (masalan, jamoat ishlari va meditatsiya) kengroq qo'llash, jabrlanuvchi bilan yarashuv va zararni qoplash mexanizmlarini soddalashtirish zarur.
4. Maxsus ijtimoiy xizmatlar (Probatsiya va psixologik qo'llab-quvvatlash) faoliyatini kuchaytirish: Maxsus o'quv-tarbiya muassasalaridan va koloniyalardan qaytgan voyaga yetmaganlarni jamiyatga moslashtirish (reabilitatsiya) va ijtimoiy qayta integratsiyalash bo'yicha aniq dasturlarni moliyalashtirish.

Voyaga yetmaganlarning jinoiy javobgarligi va uning huquqiy asosi o'ta murakkab hamda ko'p qirrali jinoiy-huquqiy institut hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining amaldagi

qonunchiligi voyaga yetmagan shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularga nisbatan insonparvarlik hamda adolat prinsiplari asosida jazo choralarini belgilash uchun zaruriy normativ bazaga ega.

Aniqlandi-ki, voyaga yetmagan shaxslarni jinoiy javobgarlikka tortishda faqatgina uning xronologik yoshiga tayanib qolmasdan, uning ruhiy rivojlanishi, ijtimoiy muhiti va jinoyat sodir etishiga sabab bo'lgan omillarni chuqur tahlil etish lozim. Ozodlikdan mahrum qilish jazosini faqat eng so'nggi chora sifatida qo'llash va majburiy tarbiyaviy choralar hamda muqobil jazo turlaridan keng foydalanish voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining oldini olishda yuqori samaradorlik beradi.

Mamlakatimizda olib borilayotgan sud-huquq islohotlari doirasida xalqaro standartlar, xususan, "Pekin qoidalar" va Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya prinsiplarini milliy qonunchilikka yanada chuqurroq va izchil joriy etish, juvenil yustitsiya tizimini to'liq shakllantirish davr talabidir. Bu sa'y-harakatlar voyaga yetmay turib xatoga yo'l qo'ygan va jinoyat sodir etgan yoshlarni jazolashgagina emas, balki ularni sog'lom fikrli, jamiyat uchun foydali va huquqiy madaniyatli shaxs sifatiga qayta shakllantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – T.: "Adolat", 2024 (amaldagi tahriri).
3. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. – T.: "Adolat", 2024.
4. BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi (1989-yil 20-noyabr).
5. BMTning Voyaga yetmaganlarga nisbatan odil sudlovni amalga oshirishga doir minimal standart qoidalar ("Pekin qoidalar") (1985-yil 29-noyabr).
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining qarorlari to'plami. – T.: "Oliy sud", 2022.
7. Rustambayev M.X. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat huquqi kursi. Darslik. 1-2-tomlar. – T.: "Davlatchilik va huquq", 2018.
8. Tadjixanov U., Saidov A. Inson huquqlari va voyaga yetmaganlar huquqlari. – T.: "Toshkent davlat yuridik instituti", 2010.
9. Yakuvaliyev A. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligi va uning profilaktikasi. Monografiya. – T.: "Akademiya", 2020.
10. Kaiser, G. Youth Criminology and Juvenile Law in International Perspective. – Berlin: Springer, 2017.